

บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง:
กรณีศึกษาบ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
The Role of Community Leaders in Promoting Sufficiency Economy Village:
Case Study, Ban Den Ma Kham, Taluk Klang Thung Sub-district,
Muang Tak District, Tak Province

นวกัทร โตสุวรรณ

Nawaphat Tosuwan

คณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

Faculty of Law and Political Science, Northern College, Thailand

E-mail: nawaphat2534@gmail.com

Received December 7, 2023; **Revised** January 10, 2024; **Accepted** January 25, 2024

Abstract

The objectives of this research were to 1) investigate the role of community leaders in promoting self-sufficient community economies; 2) study the factors that promote the role of community leaders in promoting self-sufficient economies; and 3) explore the problems and obstacles to promoting self-sufficient economies among the population. This seemed to be a qualitative research study with a target group of 19 individuals, using semi-structured interviews to collect in-depth data. The data was analyzed using content analysis. The results of the research found that 1) the role of community leaders in promoting self-sufficient community economies is significant and can be divided into three levels: (1) the foundational level, in which community leaders act as economic models; (2) the challenging level, where community leaders provide knowledge and coordinate with villagers and relevant government agencies; and (3) the advanced level, where community leaders can develop the community and serve as knowledge disseminators to interested individuals. 2) The factors that promoted the role of community leaders in promoting self-sufficient economies were the involvement of villagers and government agencies from the beginning, as well as the community leaders' ability to be good examples, including their willingness to make sacrifices. 3) The problems and obstacles in promoting self-sufficient community economies include the

misalignment between the actions of community leaders and government agencies and the genuine needs of the villagers, as well as the lack of sacrifices made by some community leaders.

Keywords: Sufficient economy; Community leader; Ban Den Ma Kham

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย 19 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างยิ่งในการส่งเสริมพัฒนาซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (1) ระดับพื้นฐาน ผู้นำที่มีการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างด้านเศรษฐกิจพอเพียง (2) ระดับท้าทาย ผู้นำมีบทบาทในการให้ความรู้ และสามารถที่จะประสานงานร่วมกับชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ (3) ระดับก้าวหน้า ผู้นำสามารถพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชนที่สนใจได้ 2) ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง คือ ชาวบ้านและหน่วยงานของภาครัฐ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่แรกเริ่ม และอีกหนึ่งปัจจัยของผู้นำที่ทำให้ชาวบ้านยอมรับคือการเป็นตัวอย่างที่ดี เช่น การเสียสละ และ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงคือการดำเนินงานของผู้นำกับหน่วยงานของภาครัฐไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน หรือบางครั้งการที่ผู้นำขาดการเสียสละก็เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: เศรษฐกิจพอเพียง; ผู้นำชุมชน; บ้านเด่นมะขาม

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงหลักของโลกเป็นทั้ง “โอกาสและภัยคุกคาม” ต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจโลกที่เปลี่ยนแปลงสลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการปรับระเบียบเศรษฐกิจใหม่ของโลกที่นำไปสู่การการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศใหม่ และแนวโน้มการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจใหม่ที่มีเทคโนโลยีและการใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนา ทำให้ต้องเร่งเตรียมพร้อมทั้งการสร้างระบบ กลไกและพัฒนาคนให้สามารถปรับตัวอย่างรู้เท่าทันได้รวดเร็ว และสามารถที่ก้าวเข้าสู่การแข่งขันของประเทศและระบบเศรษฐกิจยุคใหม่ได้อย่างเท่าทันโลกได้ต่อไปอย่างไรก็ตาม ภาวะเศรษฐกิจโลกที่ยังมีความเปราะบางและมีแนวโน้มที่จะชะลอตัวอย่างต่อเนื่อง และยังได้มีการสำรวจว่าภาวะเศรษฐกิจอาจจะฟื้นตัวได้ช้ากว่าเดิม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจไทยซึ่งต้องปรับตัวให้ทันทั้งการเริ่มปรับฐานเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับฐานราก ถึงการปรับนโยบายทางการแข่งขันทางการค้าของประเทศให้เกิดความเหมาะสม ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Sukwirat, 1996)

ในปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความสู่สมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน สำหรับผลของการพัฒนาที่ถือว่ามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นั้นได้มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ดังเช่นพระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” (The Chaipattana Foundation, 2017) โดยจะเห็นได้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (Community Development District Office, Mueang Tak, 2022)

ในการขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้บรรลุผลเป็นไปตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ แบบพอเพียงนั้นมิใช่ของที่จะทำกันได้ง่ายนักต้องสร้างความเข้าใจให้เกิดกับประชาชนทุก ๆ ส่วน เช่น ในส่วนของการสร้างรูปแบบการปฏิบัติงานที่เป็นภาคส่วนของการจัดวางแผนการเกษตรกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลของพื้นที่ ตลอดจนผู้ใหญ่บ้านในแต่ละท้องถิ่นถือว่าเป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีส่วนบทบาทในการเผยแพร่ ความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง และยังเป็นตัวชี้วัดถึงความสำเร็จในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านนำร่อง เพื่อเป็นต้นแบบที่ดีที่จะนำไปพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่อื่น ๆ ให้แก่ชาวบ้านในท้องถิ่นของตนเองที่รับผิดชอบอยู่เพื่อที่จะให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติและดำเนินชีวิต ได้อย่างพออยู่พอกิน สามารถพึ่งตัวเองได้ เป็นการสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งตนเอง สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจสามารถยืนหยัดได้ในประชาคมโลก ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียง นั้นเป็นปรัชญาแนวทางของการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนของทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง จึงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติทุกระดับให้มีความสำนึกทางด้านคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (Kaewlangka, 2013)

บ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก มีจำนวนประชากร 192 คน ชาย 95 คน หญิง 97 คน ครครัวเรือน 62 ครัวเรือน (Community Development District Office, Mueang Tak, 2022) เป็นชุมชนหนึ่งที่คนในชุมชนได้ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ ตามยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่รัฐบาลใช้ในการพัฒนาและบริหารประเทศมาตั้งแต่อดีต บนพื้นฐานคุณภาพเชิงพลวัตของการพัฒนาที่เชื่อมโยงและบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับทางจิตใจของคนในชาติเป็นการเตรียมเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2006)

ดังนั้น ในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเด่นมะขาม ผู้นำจึงมีความสำคัญกับประสานหน่วยงานต่าง ๆ และบุคคลในชุมชนที่เป็นเจ้าของซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย โดยให้การส่งเสริมและสนับสนุนทั้งในการดำเนินชีวิตระดับครอบครัว ระดับชุมชน ในลักษณะที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือเข้าร่วมโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง พอมีพอกิน พอมีพอใช้ มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี และตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท โดยตระหนักถึงการพัฒนามาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต จากการที่ชุมชนได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยึดปฏิบัติมาเป็นเวลานาน ทำให้ชุมชนพัฒนาโดยลำดับ และส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น จนทำให้ชุมชนบ้านเด่นมะขาม เป็นชุมชนต้นแบบทางด้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหนึ่งในจังหวัดตาก

จากประเด็นดังกล่าว จึงนำมาสู่การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา บ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก เพื่อที่จะได้ทราบถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมชุมชนให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งปัจจัยที่มีส่วนในการส่งเสริมผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการผลักดันเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถที่จะเป็นแนวทางในการสร้างหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อให้หมู่บ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน บ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหา โดยศึกษาวิเคราะห์ถึงลักษณะบทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาถึงอุปสรรคและปัญหาต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ บ้านเด่นมะขาม จำนวน 19 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย 1. ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน จำนวน 9 คน และตัวแทนชาวบ้านที่เป็นแกนนำในการดำเนินตามโครงการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย หมู่บ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก

ขอบเขตด้านเวลา ช่วงเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม พ.ศ. 2566

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติสู่ความสมดุล อันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2009) 1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ (Sub-committee sufficiency economy movement, 2005) 2. ความมีเหตุผล หมายถึง การรู้จักประมาณตน และประมาณสถานการณ์ ประการสำคัญ คือ ต้องพิจารณาอย่างมีเหตุผล โดยใช้ความเป็นกลาง เที่ยงตรง ปราศจากอคติ พิจารณาเหตุผลได้รอบด้านและมีการตัดสินใจอย่างรอบคอบที่สุด (Phiansri, 2007) 3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การตื่นตัวให้เกิดความพร้อมรับผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงทาง ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากสถานการณ์โลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถจัดการกับความเสี่ยง การรับมือและปรับตัวที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงทีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้น จะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้ มีคุณธรรม ใช้หลักวิชา-ความรู้ และดำเนินชีวิตด้วย ความเพียร 4. มีคุณธรรม ทั้งนี้บุคคล ครอบครัว และชุมชนที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจากการอบรมสั่งสอนในครอบครัว ก่อนที่จะได้รับการศึกษาในโรงเรียน และได้เรียนรู้แบบคุณธรรมจากศาสนา ตลอดจนสามารถที่จะเข้าใจของตนเองให้มีสติรู้ทัน 5. ใช้หลักวิชาความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ทั้งในขั้นการวางแผนและปฏิบัติด้วยความรอบรู้รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง (Office of the National Economic and Social Development Council, 2009) และ 6. ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ความอดทน มีสติปัญญา และความรอบคอบ

ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Steering Committee, Ministry of Interior, 2006) ยังเป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของ ประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อ

โลกยุคโลกาภิวัตน์ และ Senanarong (2014) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้มีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือประเทศให้มากที่สุด พยายามก่อหนี้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณความมีเหตุมีผล และการสร้างระบบคุ้มกันในตัว เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการสร้างความมั่นคงและส่งเสริมการพัฒนาอย่างสมดุลของประเทศ

แนวทางพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะบรรลุเป้าหมายได้ก็ต่อเมื่อประชาชน รัฐบาลและองค์กรเอกชนต่าง ๆ มีความเข้าใจในโอกาส และภัยคุกคามของกระแสโลกาภิวัตน์และระบบเศรษฐกิจโลก และสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับ กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ตลอดจนสามารถ ประสานแผนปฏิบัติการของแต่ละภาคส่วนได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่โดยอาศัยความเป็นกลางและความไม่ประมาท โดยอาศัยหลักของความพอประมาณ มีเหตุมีผล การสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง ตลอดจนใช้ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ในการดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ซึ่งถือเป็นกลยุทธสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเปราะบางต่อความยากจน

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำท้องถิ่น

Raymond (1972) กล่าวว่า ผู้นำคือ บุคคลที่สามารถชักจูงให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตนเองสามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่างๆลงได้ และนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ และการเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มที่รวมตัวขึ้น เพื่อนำกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ ผู้นำส่วนใหญ่จะมีบุคลิกภาพเด่น มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้ที่สามารถจูงใจชาวบ้านให้มีความเห็นคล้อยตาม (Nartsupha, 1997) และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนนำกลุ่มไปสู่จุดมุ่งหมายทางบวกเป็นผลสำเร็จได้ในที่สุด

ผู้นำตามธรรมชาติในกระบวนการชุมชนจะมีหลายคน มีทั้งหญิงและชายตามธรรมชาติของความเหมาะสม และผู้นำท้องถิ่นมักจะมีลักษณะความเป็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ในตัว คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ลึกเฉพาะเรื่อง สามารถถ่ายทอดและนำความรู้ไปปฏิบัติได้ผลดี เช่น ผู้เลี้ยงหมู เลี้ยงปลาตก ปลุกผัก ทอผ้า จักสาน ฯลฯ การใช้วิทยากรชาวบ้านเพื่อถ่ายทอดจนเป็นที่ยอมรับและยกย่อง และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหา ภาษาพูด วัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมของชาวบ้านด้วยกันเป็นอย่างดี ทำให้มีช่องว่างของการสื่อสารน้อยมาก (Nakabut, 1993)

ภาวะผู้นำ โดย Wasi (2001) กล่าวถึงคือ ภาวะที่ก่อให้เกิดความศรัทธาเป็นที่ยอมรับและเกิดความมุ่งหมายร่วมกัน ในสังคมนั้นๆ ภาวะผู้นำอาจมีในบิดา มารดา ครู ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางวิชาการ ผู้นำทางการเมือง เป็นต้น

สรุปว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นสมาชิกของชุมชนที่ได้ทำความดีประพฤติดีปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ทำให้เกิดอำนาจบารมีและความเคารพนับถือจากสมาชิกของชุมชนและได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำของชุมชนและได้อำนาจที่มีอยู่มาจากการสร้างสรรค์ประโยชน์ของชุมชนและแก้ไขปัญหาอุปสรรคข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และจากการที่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชน ทำให้การดำเนินกิจกรรมในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เกิดความสามัคคีกลมเกลียวในชุมชน และส่งผลให้กิจกรรมต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ รวมทั้งบทบาทของผู้นำชุมชนในกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเอง ในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนในการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่สูง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเป็นข้อมูลเชิงลึก ด้วยการใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Form) ในพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูล เอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) งานวิจัยและข้อมูลเอกสารจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษา

1) ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาอย่างเฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำนวน 19 คน โดยแบ่งออกเป็น 1) ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน จำนวน 9 คน 2) ตัวแทนชาวบ้านที่เป็นแกนนำในการดำเนินตามโครงการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Form) เพื่อให้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเริ่มตั้งแต่ผู้นำของชุมชน ประชาชนตัวแทนชาวบ้านที่เป็นแกนนำที่เกี่ยวข้อง ที่มีเนื้อหาครอบคลุม บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนต่อโครงการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาถึงอุปสรรคและปัญหาต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านเด่นมะขาม

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จัดทำการจัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มเป้าหมาย เพื่อบันทึกหมายวันเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพนิ่งเพื่อเก็บเป็นหลักฐานการวิจัย และดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากการประชุมสนทนากลุ่ม เป็นการปฏิบัติการประชุมโดยให้สมาชิกกลุ่มได้สนทนาและซักถามอย่างสร้างสรรค์ และครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการในเวลาที่กำหนด และประเมินเพื่อฉันทานุมัติเป็นมติเห็นชอบ

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในขณะที่สัมภาษณ์และหลังการสัมภาษณ์ สำหรับการตรวจสอบข้อมูลและความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้นได้กระทำทุกครั้งหลังเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) เป็นการใช้กระบวนการวิธีที่หลากหลาย (the Multiple Method Approach) ในการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบคือการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล 2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยตรวจสอบว่าหากผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างกันออกไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูล

แตกต่างกันเล็กน้อยเพียงใด 3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น การใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากตำราหรือหนังสือประกอบ ซึ่งเป็นการยืนยันข้อมูล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นก็เช่นกัน เป็นการวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา จัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบข้อมูลในหมวดหมู่โดยผู้วิจัยกระทำต่อเนื่องเพื่อหาความเหมือนและความแตกต่างกันภายในข้อมูลหมวดเดียวกัน และหาสาเหตุของความเหมือนและความแตกต่างจากนั้นได้จึงนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ทั้งนี้ข้อมูลหรือเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้น มีเพียงผู้วิจัยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเด่นมะขาม ตำบลลุดกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ผลการศึกษพบว่า การที่จะส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นหมู่บ้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้นั้น ผู้นำชุมชนชุมชนมีความสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนา ถือว่าผู้นำชุมชนชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นการขับเคลื่อน กลไกการขับเคลื่อนระดับหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่ดำเนินการและปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนในหมู่บ้าน การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง วิธีการกิจกรรมร่วมกัน การจัดเวทีประชาคมเพื่อที่เลือกตั้งคณะทำงานหมู่บ้านในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับผู้นำชุมชน การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริงกับผู้นำชุมชนและคณะทำงาน เพื่อที่จะได้ขยายความรู้ให้กับประชาชนในหมู่บ้านและสามารถนำไปถือปฏิบัติได้อย่างถูกต้องส่วนกระบวนการทำงานนั้น ผู้นำชุมชนต้องสามารถศักยภาพของหมู่บ้านในทุก ๆ ด้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด ทั้งข้อมูลหมู่บ้านชุมชนทรัพยากรด้านอื่น ๆ ความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงได้ตามบทบาทของผู้นำชุมชนนั้น สามารถจำแนกได้ 3 ระดับ ดังนี้

1.1 ระดับพื้นฐาน

- 1) ผู้นำชุมชนควรมีความรู้ความเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียง การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิต การบริหารและการพัฒนาหมู่บ้าน
- 2) ความพร้อมของครอบครัว ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เช่น การมีฐานะทางการเงินของครอบครัวพอสมควรที่จะครองชีพ โดยที่ครอบครัวไม่เดือดร้อน
- 3) การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนในหมู่บ้าน ทั้งการปฏิบัติของตนเองและครอบครัว เช่น การประกอบอาชีพ การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น การเพิ่มรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม การประหยัดอดออมไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น การเรียนรู้อบรม ศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการมีความรักความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น เป็นต้น

1.2 ระดับท้าทาย

- 1) ผู้นำชุมชนสามารถชี้แนะแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้ความเข้าใจ รวมถึงสามารถนำไปปฏิบัติได้ทั้งการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น การเพิ่มรายได้จากการประกอบอาชีพเสริม การประหยัดอดออมไว้ใช้เมื่อคราวจำเป็น การเรียนรู้อบรม ศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการมีความรักความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น

2) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เวทีประชาคมแสดงความคิดเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมในหมู่บ้านชุมชน เช่นการจัดเวทีประชาคมแสดงความคิดเห็นทั่วไป การวางแผนชุมชน การประชุมอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน โดยเฉพาะเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3) การประสานงาน การบูรณาการงานในหมู่บ้านชุมชน การประสานความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา ทั้งภาคส่วนราชการ ภาคเอกชน และอื่น ๆ เพื่อที่จะร่วมกันขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนสามารถปฏิบัติทั้งระดับตนเอง ครอบครัว และหมู่บ้านชุมชน ด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 ระดับก้าวหน้า

1) ผู้นำชุมชนสามารถเป็นวิทยากร ให้ความรู้กับประชาชนในหมู่บ้านและบุคคลทั่วไป ในหลักเศรษฐกิจพอเพียง วิธีการปฏิบัติ การดำเนินวิถีชีวิต และรวมทั้งการให้ความรู้ในเรื่องอื่น ๆ ด้วย

2) ผู้นำชุมชนสามารถที่จะนำพาหมู่บ้านประชาชนพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้หมู่บ้านชุมชนอื่นมาศึกษาดูงานได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงบ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่า การที่ผู้นำนั้นมีบทบาทต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านเด่นมะขาม นั้นพบว่า

1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนาตนเองก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งจะเป็นการสร้างเกาะป้องกันตนเองให้เข้มแข็ง แล้วจึงเพิ่มระดับการพัฒนาเป็นระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศต่อไป

2) การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชนรวมถึงต้องมีความประพฤติที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย

3) หน่วยงานภาครัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้การส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

4) มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้สามารถเฉพาะด้าน เช่น การจักสาน การปลูกพืช ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทักษะการประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน บ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านเด่นมะขาม นั้นเมื่อพิจารณาแต่ละประเด็น ดังนี้

1) โครงการและกิจกรรมที่ผู้นำได้ประสานและดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดขึ้นหรือสนับสนุน นั้นไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินการ

2) ขาดแคลนงบประมาณ งบประมาณที่ได้ ได้รับการจัดสรรจากทางภาครัฐ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมระบบเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนไม่ เพียงพอ และมีความยุ่งยากในการทำเอกสารประกอบการใช้งบประมาณ และบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ ที่จะสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3) บ้างโอกาสขาดผู้นำที่เสียสละ และมีขาดความรู้ความสามารถ ในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง เน้นการบริหารงานที่เป็นแบบคอยรับคำสั่งจากภาครัฐเป็นหลัก จนทำให้บางครั้งเกิดการบริหารงานเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกระทำไม่ได้เต็มที่

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเด่นมะขาม ผู้นำชุมชนนั้นถือได้ว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทต่อการพัฒนาและส่งเสริมให้ประชาชนได้ดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้นำอาจจะมิบทบาทที่หลากหลายรูปแบบ ในการส่งเสริมการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบ้านเด่นมะขาม ตำบลตลุกกลางทุ่ง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก มีศักยภาพความอุดมสมบูรณ์ในหลาย ๆ ด้านสภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและความพร้อมของชุมชนผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่การเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ทั้งน้ำ ดินและอากาศที่มีตามธรรมชาติ เช่น ห้วยเขาพระเมิน หนองคลองบึงต่าง ๆ รวมถึงที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ที่เอื้อต่อการทำการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก ผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านมีความสามัคคี ผู้นำมีความสามารถที่จะนำพาหมู่บ้าน ขับเคลื่อนหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในหมู่บ้านชุมชนให้เกิดขึ้นได้ ด้วยกลไกการขับเคลื่อน กระบวนการ รวมถึงกิจกรรมที่จะขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Sornmanee (2019) ที่ได้อธิบายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการมีอิทธิพลต่อคนอื่นในกลุ่มให้มุ่งมั่นทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายส่วนรวม ผู้นำมีทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการตามตำแหน่งหน้าที่ในองค์การและยังมิใช่ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการด้วย ซึ่งการแสดงออกถึงความเป็นผู้ำนั้มีหลายปัจจัยด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพของผู้นำ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามรูปร่างอุปนิสัยของปัจเจกบุคคล ประการต่อมาคือการศึกษาของผู้นำเพราะในบางครั้งอาจพบปัญหาการสื่อสารระหว่างผู้นำที่อาจจบการศึกษาเพียงภาคบังคับ แต่ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ของตนที่สั่งสมมาอย่างยาวนานในการแก้ปัญหา ปัจจัยถัดมาคือสภาพทางการเงินของผู้นำเอง หากผู้นำเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางการเงินแล้วก็จะมีความมุ่งมั่นและเสียสละที่จะอุทิศตนเพื่อส่วนรวมมากกว่าผู้นำที่ต้องประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Turisoth and Suksan (2019) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับการจัดการตนเองของแกนนำสภาองค์กรชุมชนจังหวัดบึงกาฬ พบว่า แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำแกนนำสภาองค์กรชุมชนสำหรับการจัดการตนเองจังหวัดบึงกาฬ ด้านการบริหารตนเอง ได้แก่ การมีวินัยในตนเอง คุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม บุคลิกภาพดี และมีความรู้ความสามารถ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ โครงการ/กิจกรรมการพัฒนา ตัวชี้วัดและการประเมินผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเด่นมะขาม ปัจจัยที่ผู้นำชุมชนใช้ในการหนุนเสริมให้เกิดการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนนั้น ชาวบ้านได้เริ่มจากการเชื่อมั่นในผู้นำชุมชนของตนเอง เนื่องจากได้สัมผัสกับการทำงานของผู้นำชุมชนที่เสียสละเวลา เพื่อส่วนรวม และยังเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sangsuwan (2012) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความสำเร็จในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนา วิธีการ และขั้นตอนการพัฒนาที่ส่งผลถึงความสำเร็จในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของแต่ละกลุ่มอำเภอ 3 หมู่บ้านนั้น เริ่มจากการให้ประชาชนในแต่ละชุมชนตระหนักและเน้นถึงการพึ่งพาตนเอง รวมถึงการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนมีความสามัคคีมีส่วนร่วมเจ้าหน้าที่ของรัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง มีแกนนำในการขับเคลื่อน ทั้งนี้แกนนำนั้นมาจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือจะเป็นปราชญ์หมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน และสอดคล้องกับ Wiboolsuk and Kaemkate (2008) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของภาคีหุ้นส่วนในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา : พหุกรณีศึกษา พบว่า บทบาทของภาคีในการส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ตัวผู้นำและการให้การสนับสนุน ยุทธวิธีที่ใช้คือ การอบรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้

ในรูปแบบโครงการเกษตรและโครงการออมเงิน การเป็นกำลังใจในการสอนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้และสร้างความตระหนักให้เกิดแก่ผู้เรียนรู้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในแต่ละโครงการและกิจกรรมที่ผู้นำได้ประสานและดำเนินการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดขึ้นหรือสนับสนุน นั้นไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนในการดำเนินโครงการนั้นชุมชนขาดแคลนงบประมาณ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมระบบเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนไม่เพียงพอ ซึ่งในบางครั้งมีการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ แต่ก็ยังมีความยุ่งยากในการทำเอกสารประกอบการใช้งบประมาณ และบุคลากรที่เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ นั้นยังขาดองค์ความรู้ในบางเรื่อง เช่น การส่งเสริมการต่อยอดของผลิตผลทางการเกษตร เพื่อเป็นการส่งเสริมการทำเกษตรกรรมอย่างพอเพียง ที่ทางชุมชนต้องการรับรู้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการตามเศรษฐกิจพอเพียง และสุดท้ายเองในช่วงระยะเวลาหนึ่งนั้นขาดผู้นำที่เสียสละ ในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง เน้นการบริหารงานที่เป็นแบบค่อยรับคำสั่งจากภาครัฐเป็นหลัก จนทำให้บางครั้งเกิดการบริหารงานเกี่ยวกับบทบาทในการส่งเสริมโครงการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกระทำไม่ได้เต็มที่ โดยมีความสอดคล้องกับ Subhasoen (2010) ที่ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลป่าบาง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปว่า ปัญหาของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารยังขาดการพัฒนาองค์ความรู้ เกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชน รองลงมาคือ ข้อจำกัด ด้านศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านงบประมาณและบุคลากร ซึ่งส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลป่าบางไม่สามารถให้การช่วยเหลือ สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง และเพียงพอ สอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลป่าบาง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความคิดเห็นว่า การให้การสนับสนุน ช่วยเหลือด้านงบประมาณสำหรับกิจกรรมของชาวบ้านมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการดำเนินการโครงการ กิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีน้อย ไม่ต่อเนื่องทุกปี องค์การบริหารส่วนตำบลขาดการทำงานเชิงรุก การประสานงานเพื่อขอความช่วยเหลือความร่วมมือจากหน่วยงาน ภาครัฐอื่น เพื่อให้เข้ามาพัฒนาหรือให้ความรู้แก่ประชาชนในการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังมีความล่าช้า แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Klinubon (2019) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหัวเขาสิน ตำบลห้วยยาง โทณอำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้นำชุมชนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ และคนในชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหา นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีชุมชนมีการรวมกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนจนเกิดเป็นเครือข่าย มีการจัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาบ้านเด่นมะขาม ตำบลดงกลางทุ่ง อำเภอมะนัง จังหวัดตาก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ผู้นำชุมชนควรมีความรู้ความเข้าใจ และมีการปรับแนวคิดและทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนในพื้นที่

2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคระหว่างผู้นำและประชาชนหรือกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนในพื้นที่

3) สามารถนำไปเผยแพร่ยังชุมชนท้องถิ่นอื่น หน่วยงานราชการ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รณรงค์การปฏิบัติกิจกรรมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย เช่น การอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ศึกษารูปแบบการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้กับการพัฒนาชุมชน เพื่อนำไปปรับใช้กับบริบทของชุมชนในพื้นที่ให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

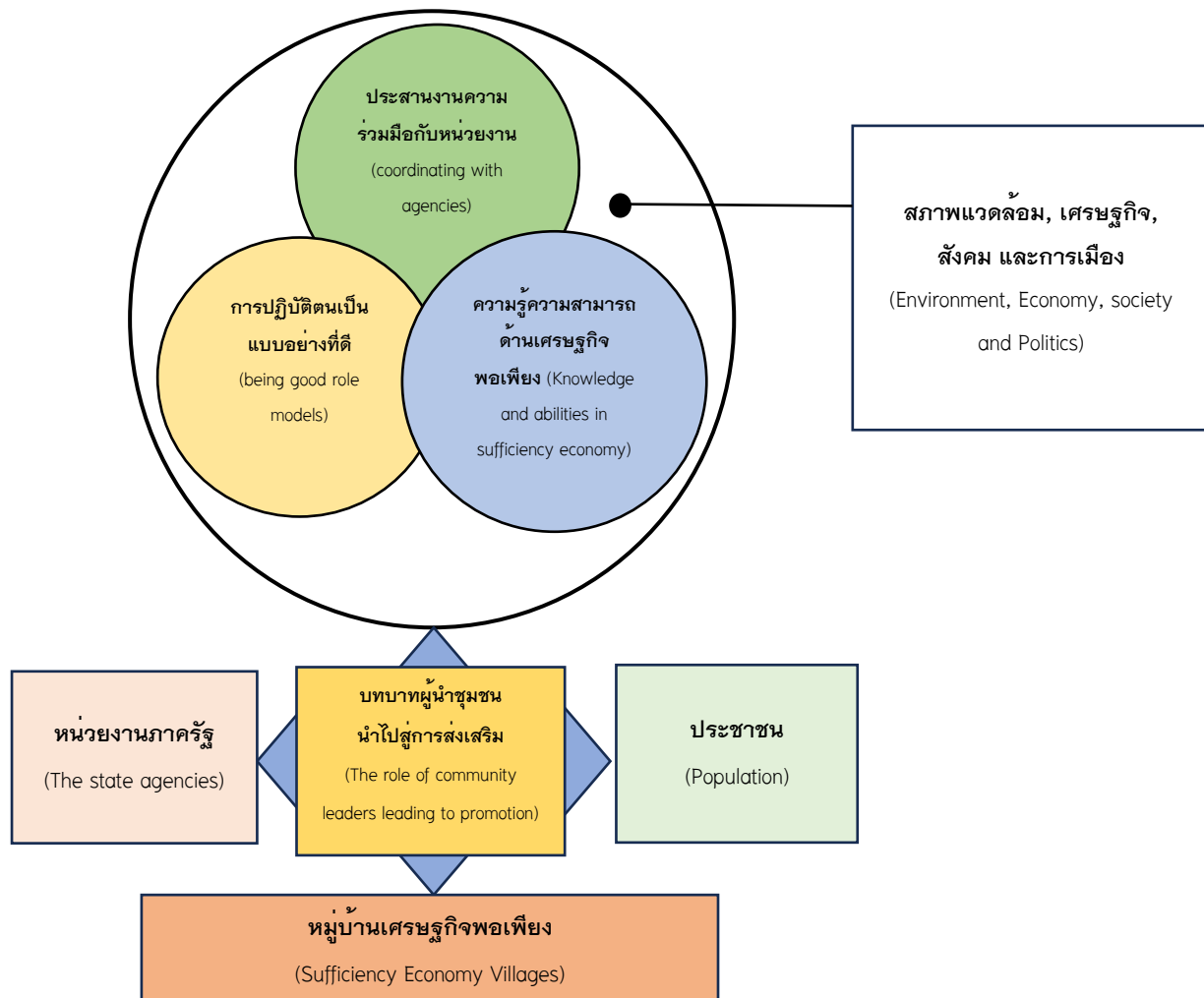
1) ควรศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายผู้นำของชุมชน โดยเฉพาะในท้องถิ่นเพื่อที่จะเป็นเครือข่ายของผู้นำในการเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อไปในอนาคต

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างความยั่งยืน และต่อยอดของการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

3) ควรมีการวิจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาระบบการและกลไกในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและบูรณาการนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ บทบาทของผู้นำชุมชนพื้นที่ในปัจจุบัน นั่นถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากผู้นำนั้นต้องเป็นแบบอย่างของประชาชนในหมู่บ้านและเป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้าน ตลอดจนสามารถที่จะเป็นผู้นำในการประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐ โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเน้นเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผลมีความรู้ ควบคู่คุณธรรม และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าผู้นำนั้นได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อการพัฒนาครอบครัวให้เกิดการปรับเปลี่ยนจากสิ่งที่ได้รับในการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันที่สูง และหันกลับมาใช้ชีวิตพอเพียงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ให้เกิดความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุขอย่างยั่งยืนตลอดไป ดังแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการทำงานของผู้นำชุมชนที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
Figure 1. Model of Community leaders who play a role in promoting Sufficiency Economy Villages.

References

- Community Development District Office, Mueang Tak. (2022). *Lessons Learned from Model Information Subdistricts for Improving Quality of Life Annual 2022 Subdistrict Taluk Klang Thung, District Mueang Tak, Province Tak*. <https://tak.cdd.go.th>
- Kaewlangka, T. (2013). The Role of Community Leader in Promoting Sufficiency Economy Philosophy. *Nakhon Lampang Buddhist College's Journal*, 2(2). <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/article/view/251507>

- Klinubon, S. (2019). *The Study of Participation of Community Contributed to the Success of Community Development Guided by The Philosophy of Sufficiency Economy at Banhuakhaojeen, Tambon Hoyyangtone, Paktor District, Ratchburi Province*[Master's Thesis, Silpakorn University].
- Nakabut, A. (1993). Rural Learning Network System and Model. *National Education Journal*, 24(3), 29–46
- Nartsupha, C. (1997). *Thai Culture and Social Change Movements*. Chulalongkorn University.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2006). *The Tenth National Economic and Social Development Plan (2007–2011)*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2009). *Sufficiency Economy Learning*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Phiansri, K. (2007). *Philosophy of Sufficiency Economy According to The Royal Initiative and Solving Social Problems*. https://www.m-society.go.th/ewtadmin/ewt/mso_web/article_attach/8939/11148.pdf
- Raymond, J. B. (1972). *Fundamental of Leadership*. Yale University.
- Sangsuwan, N. (2012) *The Achievement of an Implementation of the Philosophy of Sufficiency Economy in Sufficiency–Economy–Based Model Villages in Chiang Mai Province*[Master's thesis, Chiang Mai University].
- Senanarong, A. (2014). *Agriculture According to the New Theory under The Royal Initiative*. The Office of the Royal Development Projects Board (ORDPB).
- Sub-committee sufficiency economy movement. (2007). *What is Sufficiency Economy?* (5th ed.). Office of the National Economic and Social Development Council.
- Subhasaen, I. (2010) *Roles of Tambon Administrative Organization Executives in Promoting Sufficiency Economy Way of Life: Case Study of Pah Bong Tambon Administrative Organization in Saraphi District, Chiang Mai Province*[Master's thesis, Chiang Mai University].
- Sufficiency Economy Steering Committee, Ministry of Interior. (2006). *Economic Village Sufficient Example*. WVO Office of Printing Mill, The War Veterans Organization of Thailand.

- Sukwirat, S. (1996). *Localism and Regionalism in Thai Society*. Institute of Public Policy Studies: IPPS.
- Sornmanee, C. (2019). *Documents for studying subjects Human Resource Development, Master of Public Administration, Ramkhamhaeng University*. Ramkhamhaeng University.
- The Chaipattana Foundation. (2017). *Philosophy of Sufficiency Economy*.
<https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy>
- Turisoth, T., & Suksan, B. (2019). The Approach Leadership Development for Self-Management of Leaders Community Organizations Council Changwat Buengkan. *Udon Thani Rajabhat University Academic Journal*, 7(1), 34–34. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/UDRUJ/article/download/240075/163600/823412>
- Wasi, P. (2001). *Leadership in Society Thai and How to Remedy, In Leadership is Important to Thailand's Future*. Matichon.
- Wiboolsuk, S., & Kaemkate, W. (2009). Roles of the Boundary Partners in Supporting the Sufficiency Economy Philosophy in Vocational Institutions under the Office of Vocational Education: A Multiple Case Study. *KKU Research Journal (Graduate Studies)*, 9(2), 141–153. <https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/gskku/article/view/24259>